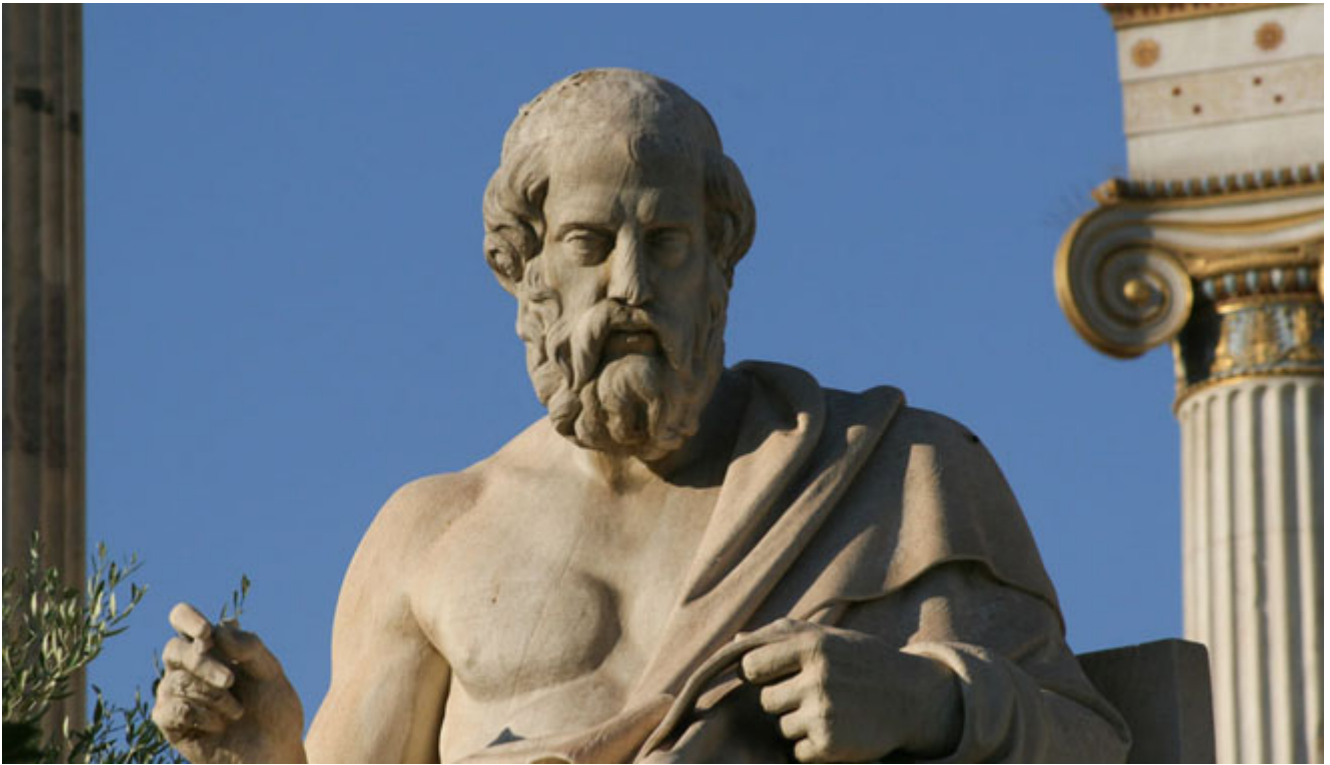

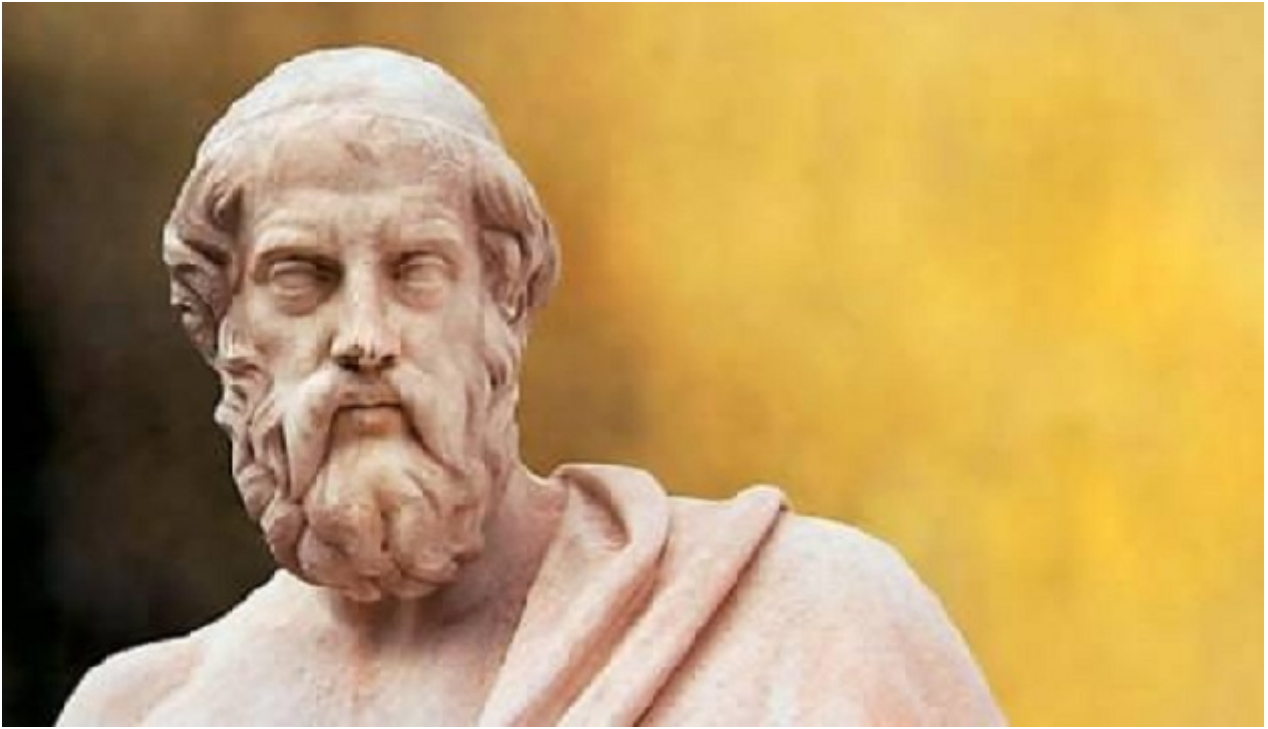
Πώς πρέπει να είναι ο πολιτικός κατά τον Πλάτωνα

Πολιτισμός / Δοκίμια

Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος - Συγγραφέας

Όταν πλησιάζουν οι εκλογές πάντα βρισκόμαστε μπροστά στο ίδιο δίλημμα. Ποιους πολιτικούς πρέπει να ψηφίσουμε και με ποια κριτήρια. Θα πρέπει κανείς να καθίσει να σκεφτεί, να προβληματιστεί αλλά και να ενημερωθεί σχετικά με το ζήτημα αυτό. Θα ήταν χρήσιμο εν προκειμένω να δούμε τί λέει ο κορυφαίος φιλόσοφος, ο Πλάτωνας, ο οποίος δεν είναι της παλιάς εποχής αλλά πάντα σύγχρονος και διαχρονικός.

Εξάλλου ο ίδιος ο Πλάτωνας έχει ασχοληθεί με το θέμα αυτό σε ένα έργο, που έχει το αντίστοιχο όνομα «**Πολιτικός**». Δεν θα ήταν λοιπόν άστοχο να δούμε τί μας λέει πάνω στο θέμα αυτό ο κορυφαίος διανοητής και πρώτα πρώτα πώς ορίζει τον πολιτικό ο Πλάτωνας σύμφωνα με την πάγια τακτική που έμαθε από τον δάσκαλό του τον Σωκράτη. Έχουμε τους εξής ορισμούς:

Ο πρώτος ορισμός

Αποβλέποντας στον ορισμό του πολιτικού, ο Πλάτωνας ξεκινά από τη διερεύνηση αυτού που κάνει ο πολιτικός, δηλαδή από την πολιτική. Για να καταλήξει στον πολιτικό θα διατρέξει μία σειρά σταδιακών προσεγγίσεων και τελικά θα συσχετίσει αναλογικώς την πολιτική με την υφαντική τέχνη, ώστε να την ορίσει μέσω αυτής.

Ο Πλάτωνας ξεκινά με την έννοια της επιστήμης καθώς η πολιτική είναι τέχνη που, για την άσκησή της, προϋποθέτει αντίστοιχη γνώση. Διαιρεί (267a-c) τις επιστήμες σε πρακτικές και γνωστικές, και τοποθετεί την πολιτική στις γνωστικές. Ακολουθεί η διαίρεση των γνωστικών επιστημών σε διευθυντικές και κριτικές, όπως για παράδειγμα η αριθμητική και η λογιστική. Η πολιτική είναι τέχνη καθοδηγητική κι αυτό που κάνει είναι να προστάζει και να δίνει εντολές, έχει όμως και πρακτικό χαρακτήρα, γιατί το αντικείμενό της διαρκώς αλλάζει, συνεπώς ο πολιτικός πρέπει να διαθέτει πρακτική ευφυΐα.

Ο Πλάτωνας κάνει μια παρέκβαση μιλώντας για την χρυσή εποχή του Κρόνου, όπου δεν υπήρχε ανάγκη θέσπισης νόμων, για να καταλήξει στην αναγκαιότητα

συγκρότησης πολιτείας που στηρίζεται σε νόμους.

Ο δεύτερος ορισμός

Ο πρώτος ορισμός αγνοούσε το κριτήριο της επιβολής ή συγκατάθεσης κατά τον χαρακτηρισμό της πολιτικής. Ποιμένας της αγέλης ήταν ο θεός της χρυσής εποχής, όχι ο πολιτικός της σιδηράς: ο τελευταίος δεν ασχολείται με την αναπαραγωγή και τη διατροφή αλλά με τη φροντίδα και την επιμέλεια της αγέλης. Η πολιτική φροντίζει για το κοινό ανθρώπινο συμφέρον και αγωνίζεται να επαναφέρει την επιμέλεια, που έχασε ο άνθρωπος κατά την χρυσή εποχή.

Ο δεύτερος ορισμός είναι επαρκέστερος όχι όμως πλήρης: Πολιτική είναι η τέχνη της διεύθυνσης και της φροντίδας της ανθρώπινης αγέλης, αλλά με τη συγκατάθεσή της. Η πολιτική είναι τόσο προστακτική εξουσία όσο και επιμελητική φροντίδα. Η επιμελητική διάσταση εντούτοις δεν μπορεί να εξαντλεί την ιδιαιτερότητα της πολιτικής. Επιμελητική για παράδειγμα είναι και η οικιακή οικονομία, η μαγειρική και η ιατρική.

Δηλωτική της σημασίας της συγκατάθεσης για την πολιτική είναι η σύγκριση με την ιατρική τέχνη. Ο Πλάτων παραδέχεται ότι αν ο ασθενής αντιστέκεται στη θεραπεία, μπορεί να είναι νόμιμη η βία και η επιβολή στον ασθενή, όταν αυτό είναι προς το συμφέρον του (296b-c). Εντούτοις, παρότι ο ασθενής θεωρείται πως έχει υποχρέωση και καθήκον υπακοής έναντι του γιατρού, ο Πλάτωνας θεωρεί μεγάλο σφάλμα την υιοθέτηση του καταναγκασμού από τον πολιτικό, καθώς η πολιτική προϋποθέτει συγκατάθεση.

Πρέπει όμως να σημειώσουμε ότι ο πολιτικός που ασχολείται με την επιμέλεια των πολιτών κατά τα πρότυπα του ιατρού έχει μια υποτιμητική αντίληψη των πολιτών, εφόσον τους θεωρεί ασθενείς.

Τρίτος ορισμός

Οι δύο πρώτοι ορισμοί είναι ελλιπείς, διότι εκτός από το τί είναι ο πολιτικός, θα πρέπει να διερευνηθεί και το πως είναι ο πολιτικός, γι' αυτό φέρνει ως παράδειγμα τον υφαντή. Η ύφανση είναι η συμπλοκή του σκληρού και μαλακού. Υφαίνεται το στημόνι, που είναι το στερεό νήμα μαζί με το υφάδι, που αποτελείται από κλωστές μαλακές και ανθεκτικές, για να συνυφαίνονται και να δημιουργείται ένα ενιαίο ύφασμα.

Υπάρχει αναλογία υφαντικής και πολιτικής τόσο στο υλικό όσο και στη σύνθεση. Όπως ο υφαντής συνθέτει τα ανόμοια έτσι και ο πολιτικός συνθέτει τους διαφορετικούς ανθρώπους. Έργο του πολιτικού είναι η ομαλή πλέξη η ομαλή

σύνθεση. Τι συνυφαίνει η πολιτική; Διαφορετικούς, ανόμοιους ανθρώπους, αλλά και είδη αρετής που είναι αντίθετα μεταξύ τους, όπως την ανδρεία και την κοσμιότητα, που πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά. Η πολιτική βέβαια επιδιώκει την αρμονική συνύπαρξη τόσο εντός της ψυχής των πολιτών, όσο και εντός της πόλης. Άρα την ενδιαφέρει και η προσωπική ζωή και ο δημόσιος βίος. Με γλαφυρότητα περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο η υπερβολική κοσμιότητα όσο και η υπερβολική ανδρεία μπορούν στο τέλος να μετατρέπουν τους πολίτες σε εχθρούς. Η υπερβολή ενώνει τα άκρα καταστροφικά, ενώ η πολιτική τα συνυφαίνει δημιουργικά. Δημιουργικά σημαίνει ότι θέτει το ζήτημα του μέτρου και επιδιώκει την αρμονική σύνθεση. Η πολιτική είναι η επιστήμη της σύνθεσης των όμοιων και των ανόμοιων π.χ. σε δούλους και ελεύθερους. Η πόλη για να λειτουργήσει χρειάζεται τη συνεισφορά κάθε ξεχωριστού και διαφορετικού μέλους της και τον σεβασμό της διαφορετικότητας από κάθε πολίτη.

Η υφαντική προϋποθέτει και την συμμετοχή των βοηθητικών τεχνών. Η ρητορική, η δικαστική και η στρατηγική επιστήμη είναι βοηθητικές τέχνες. Η ρητορική ασκεί πειθώ και εξασφαλίζει την αναγκαία συναίνεση (304a), χωρίς την οποία είδαμε ότι η πολιτική εκπίπτει σε τυραννία. Η δικαστική και νομοθετική τέχνη θεσπίζει γραπτούς κανόνες και μεριμνά για την απαρέγκλιτη εφαρμογή και τήρησή τους με βάση τους νόμους που συντάσσει ο βασιλεύς νομοθέτης. Η στρατηγική είναι η τέχνη της επίλυσης συγκρούσεων και της διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων (304e).

Παρότι οι βοηθητικές τέχνες έχουν χωριστεί από την πολιτική, ανήκουν σ' αυτή αλλά δεν ταυτίζονται μ' αυτήν, απλά την υπηρετούν (304d). Η αναφορά σ' αυτές αναδεικνύει την αυτοδύναμη αξία και το αυτοτελές περιεχόμενο της πολιτικής. Η επιστήμη της πολιτικής προστάζει τις βοηθητικές επιστήμες όταν μπαίνουν σε εφαρμογή, ενώ μέσω του μέτρου εξασφαλίζεται η σωστή προσταγή, άρα και η σωστή άσκηση των βοηθητικών τεχνών.

Στη συνέχεια γίνεται σύγκριση ανάμεσα στην πολιτική και στους νόμους, οι οποίοι μπορεί να είναι υποδεέστεροι αλλά πάντοτε χρήσιμοι. Ο νόμος είναι άκαμπος και αδύναμος να ανταπεξέλθει σε κρίσιμες καταστάσεις, οι οποίες απαιτούν ενεργητική παρέμβαση από τον πολιτικό, ο οποίος δεν άγεται από τις καταστάσεις αλλά τις διαμορφώνει. Συνεπώς καταδεικνύεται η προτεραιότητα της πολιτικής και η ανεπάρκεια του νόμου καθώς ο νόμος δεν μπορεί να προσαρμόζεται, όπως το μπορεί ο πολιτικός, στις ποικίλες μεταβολές της πραγματικότητας. Ο νόμος δεν λαμβάνει υπόψη τι αρμόζει στον καθένα, απευθύνεται πάντα στους πολλούς ή σε όλους. Η πολιτική είναι ανάλογη της προπονητικής, της ιατρικής ή της πλοήγησης, όπου όλες τους αποτελούν άσκηση τέχνης και δεν βασίζονται στην

τυφλή αναπαραγωγή κανόνων. Ο πολιτικός δρα με μοναδικό γνώμονα την κρίση του και όχι τον νόμο. Και επιπλέον, σαν τον κυβερνήτη, πρέπει να προβλέπει τα σημάδια του καιρού για μια επαρκή πολιτική πλοήγηση. Επομένως η πολιτική ακόμη κι όταν χρειαστεί να είναι αντίθετη με τον νόμο είναι δημιουργική τέχνη ευφυούς σύνθεσης (328).

Ο πολιτικός γνωρίζει τί είναι καλό για τον καθένα αλλά δεν μπορεί να τους καθοδηγεί όλους ξεχωριστά ως προς την επίτευξή του και μάλιστα συνεχώς. Συνεπώς, ο νόμος παρά την ανεπάρκειά του μπορεί να είναι χρήσιμο όργανο πολιτικής, γιατί αποτρέπει την αυθαιρεσία. Ένας αληθινός πολιτικός, που επιστρέφει μετά από απουσία, δεν θα δίσταζε να τροποποιήσει τους νόμους και τους θεσμούς που ο ίδιος θέσπισε, όπως κι ένας δεύτερος πολιτικός δεν θα δίσταζε να κάνει το ίδιο με ό,τι θεσμοθέτησε ένας προκάτοχός του. Οι νόμοι είναι αναγκαίοι μόνο, όταν λείπουν οι αληθινοί πολιτικοί. Όμως δεν υπάρχει κανένας πολιτικός που να ξέρει το καλό του καθενός και να του λέει συνεχώς ποιο είναι αυτό.

Η ποιότητα του νόμου κρίνεται από το κατά πόσο βρίσκεται κοντά στην αλήθεια (300c). Ελλείπει ενός αληθινού πολιτικού στο πλευρό κάθε πολίτη, οι νόμοι είναι ό,τι πολυτιμότερο, ειδικά όταν είναι απόσταγμα της συσσωρευμένης κοινωνικής πείρας αλλά και των υποδείξεων που γίνονται από ειδικούς ανθρώπους (300b). Ο Πλάτωνας καταλήγει ρεαλιστικά ότι είναι πολύ πιο προβληματική η ανυπακοή στους νόμους παρά η υπακοή σ' αυτούς.

(Συνεχίζεται)

<https://bit.ly/3Pr5eSM>